

Türkiye’ de Ekonomik Büyüme ile Bazı Makro Değişkenler Arasındaki İlişki: Çoklu Doğrusal Regresyon Modeli Analizi (The Relationship Between Economic Growth And Some Macro Variables in Turkey: Multiple Linear Regression Model Analysis)

Gülhan DENİZ^a Selahattin KOÇ^b

^a Akdağmadeni Meslek Yüksekokulu, Yozgat Bozok Üniversitesi, Yozgat, Türkiye. gulhan.deniz@bozok.edu.tr

^b İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, Türkiye. skoc@cumhuriyet.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
Anahtar Kelimeler: Büyüme Enflasyon Turizm İhracat İstihdam Gönderme Tarihi 11 Aralık 2018 Revizyon Tarihi 29 Ocak 2019 Kabul Tarihi 10 Şubat 2019 Makale Kategorisi: Araştırma Makalesi	Amaç – Bu çalışmanın amacı; Türkiye’ de 2005Q3-2017Q2 dönemleri için, enflasyon, ihracat, turizm ve istihdam gibi 4 bağımsız değişken ile bağımlı değişken olan ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını ve değişkenlerin ekonomik büyümeyi nasıl etkilediğini “Çoklu Regresyon Modeli” kullanarak analiz etmektir. Yöntem – Çalışmanın ilk bölümünde konuyla ilgili literatür araştırılarak, ekonomik büyüme ile enflasyon, ihracat, turizm ve istihdam arasındaki ilişkilerin teorik altyapısı ile ilgili kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. İkinci bölümünde yine konuyla ilgili olan literatür taraması sunulmuş, üçüncü bölümünde veri toplama ve analiz yöntemi açıklanmıştır. Çalışmada kullanılan veriler 2005Q3-2017Q2 dönemleri arasındaki 3 aylık veriler olup Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK)’ ndan elde edilip düzenlenmiştir. Büyüme için dönemlik GSYİH zincirlenmiş hacim değeri (2009 baz yılı), Turizm gelirleri için Amerikan doları bazında dönemlik veriler, Enflasyon oranı için TÜFE (2003 baz yılı) aylık verileri, İhracat Birim Değer Endeksleri (2010 yılı baz yılı) için aylık veriler ve İstihdam oranları için aylık veriler kullanılmıştır. İhracat birim değeri endeksi, Tüfe ve İstihdam Oranları aylık veriler olduğu için bu veriler üç aylığa çevrilmiştir. Verilerin dönüştürülmesi için geometrik ortalama formülü kullanılmıştır. Çoklu Doğrusal Regresyon Modeli tanımlanarak, modelin varsayımları sıralanmıştır. Bulgular ve tartışma – Analiz sonuçlarına göre; Türkiye’ de 2005Q3-2017Q2 dönemleri arasında, ekonomik büyüme ile turizm, enflasyon ve istihdam arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve turizm, enflasyon ve istihdamın ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği, ihracat ile ekonomik büyüme arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı, ihracatın ekonomik büyümeyi etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.
ARTICLE INFO	ABSTRACT
Keywords: Growth Inflation Tourism Exports Employment Received 11 December 2018 Revised 29 January 2019 Accepted 10 February 2019 Article Classification: Research Article	Purpose – The purpose of this study is; the period from 2005Q3 to 2017Q2 such as inflation, exports, tourism and employment which are independent variables, whether there is a significant relationship between economic growth or not; is to analyze how variables affect economic growth using "Multiple Regression Model" in Turkey. Design/methodology/approach – In the first part of the study, it was established the conceptual framework about the theoretical infrastructure of relations between economic growth, inflation, exports, tourism and employment. In the second part, literature review related to the subject is presented. In the third part, data collection, analysis method and analysis results are explained. Datas were collected and arranged from Turkey Statistics Institute (TUIK) .Quarterly data was used the periyot from 2005Q3 to2017Q2 in this study. Periodic GDP chained volume value for growth (2009 base year), seasonal data for tourism revenues based on American dollars, Monthly data for TÜFE (2003 base year), Export Unit Value Index (2010 base year) for the inflation rate and for employment rates were used converted into quarterly data. Findings and Discussion – According to the results of the analysis; In Turkey, between 2005Q3-2017Q2 period, economic growth, tourism has been identified as one of a significant and positive relationship between inflation and employment. On the other hand, it is concluded that there is no significant relationship between export and economic growth, meaning that exports didn't affect economic growth.

¹Bu çalışma, 20-22 Nisan 2018 tarihinde Alanya’ da düzenlenen İkinci Uluslararası Türk Coğrafyası Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi’nde bildiri olarak sunulmuştur.

Önerilen Atıf/ Suggested Citation:

Deniz, G., Koç, S. (2019). Türkiye’ de Ekonomik Büyüme ile Bazı Makro Değişkenler Arasındaki İlişki: Çoklu Doğrusal Regresyon Modeli Analizi, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11 (1), 101-113.

1. Giriş

Ekonomik büyüme bir ülkenin gönencini gösteren önemli bir makro gösterge olduğundan, geçmişten günümüze kadar birçok çalışmaya konu olmuştur. Ekonomik büyüme ile ilişkili olduğu düşünülen makro değişkenlerle ilgili çok sayıda araştırmalar ve analizler yapılmıştır. Bu araştırmalar yapılırken genelde büyümeyi etkilediği düşünülen bu değişkenler arasından bir ya da iki değişken alınarak farklı ekonometri modelleriyle analizler yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı; Türkiye’ de 2005^{Q3}-2017^{Q2} dönemleri için, enflasyon, ihracat, turizm ve istihdam gibi 4 bağımsız değişken ile bağımlı değişken olan ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını ve değişkenlerin ekonomik büyümeyi nasıl etkilediğini Çoklu Regresyon Modeli kullanarak analiz etmektir. Çalışmanın bu bölümünde, ekonomik büyüme ile enflasyon, ihracat, turizm ve istihdam arasındaki ilişkilerin teorik altyapısı ile ilgili kavramsal çerçeve oluşturulmuştur, daha sonra konuyla ilgili çalışmalardan oluşan literatür taraması sunulmuştur.

1.1. Konuyla İlgili Kavramsal/Kuramsal Çerçeve

Ekonomik büyüme, ölçülebilir bir kavram olarak, bir ülkenin üretim kapasitesindeki artış anlamına gelmektedir. Bir ekonomideki belli bir dönemde üretilen mal ve hizmet miktarındaki artış büyüme ile ifade edilmektedir. Bu yüzden refah artışı kavramı da büyümeyle açıklanır. Büyüme bir oran şeklinde ifade edilir ve bir ekonomide belli bir dönemde, kişi başına düşen reel milli gelir artışı da ekonomik büyüme olarak tanımlanmaktadır (Düzgün, 2015: 204).

Ekonomik Büyüme, reel GSYH’nin bir önceki yıla göre artması olarak ifade edilir. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, bir ülke sınırları içinde belirli bir dönemde üretilen bütün nihai mal ve hizmetlerin parasal değeridir. GSYİH mal ve hizmet akımını değer olarak ölçer. Büyüme Reel büyüme ve nominal büyüme olarak gerçekleşebilir. GSYİH cari fiyatlarla hesaplandığında nominal büyümeyi, sabit fiyatlarla hesaplandığında reel büyümeyi gösterir (Eğilmez ve Kumcu, 2011: 113).

Reel GSYİH, farklı dönemlerde üretilen bütün malları sabit fiyatlarla değerlendirerek dönemler arasında, üretilen mal ve hizmet miktarındaki değişimleri ölçer. Nominal GSYİH, belli bir dönemde üretilmiş olan nihai mal ve hizmetin değerini o dönemin cari fiyatlarıyla ölçer. Nominal GSYİH’ da fiyat değişimlerinden dolayı ekonomide üretilen mal ve hizmet miktarındaki değişimler anlaşılabilir. Bu yüzden farklı yıllarda üretilmiş olan nihai mal ve hizmetlerin miktarı karşılaştırılırken temel ölçü olarak reel GSYİH kullanılır (Dornbusch vd., 2007: 41-42).

Mal ve hizmetlerin miktarındaki gerçek değişimleri belirleyebilmek için bu mal ve hizmetlerin fiyatını enflasyondan arındırmak gerekir. Bunun için sabit bir yılın fiyatları baz alınarak diğer yıllarda üretilen mal ve hizmetlerin miktarı bu fiyatlarla çarpılarak üretimde gerçekleşen değişim miktarları bulunur. Türkiye’de GSYİH Türkiye İstatistik Kurumu tarafından hem Nominal GSYİH hem de Reel GSYİH olarak dönemsel hesaplanmaktadır. Reel GSYİH hesaplanırken yeni bir yöntem olan zincirlenmiş hacim değeri kullanılmaktadır.

Enflasyon kavramı, bir ekonomideki mal ve hizmetlerin fiyatlarının genel düzeyinin sürekli olarak artması, paranın sürekli olarak değer kaybetmesinden dolayı, tüketicilerin satın alma gücündeki azalma olarak ifade edilmektedir. Enflasyon bir oran olarak ifade edilir. Enflasyon oranı, tüketiciler (TÜFE), üreticiler (ÜFE) ve ekonominin geneli için (Deflatör) ayrı bir şekilde ölçülmektedir (Düzgün, 2015: 239).

Ekonomik büyüme ile enflasyon arasındaki ilişki iktisat literatüründe hep tartışma konusu olmuş ve enflasyonun büyümeyi olumlu mu yoksa olumsuz mu etkilediği konusunda bir görüş birliği sağlanamamıştır. 1980’ li yıllara kadar İktisatçılar arasında enflasyonun büyümeyi olumlu etkilediği görüşü hâkimken, son zamanlarda yapılan deneysel çalışmaların neticesinde enflasyonun büyümeyi olumsuz etkilediği görüşü çoğunluk kazanmıştır (Karaca, 2003: 247).

GSYİH, Üretim, gelir ve harcama olmak üzere üç ayrı yöntemle hesaplanmaktadır. Hangi yöntemle hesaplama yapılırsa yapılsın aynı sonuçlara ulaşılır. Gelir yönteminde Üretim faktörlerinin elde ettiği gelirler hesaplanırken, üretim yönteminde nihai mal ve hizmetlerin değeri esas alınır. Harcama yönteminde ise üretilmiş mal ve hizmetlere yapılan harcamalar esas alınır. Bunlar özel tüketim harcamaları(C), yatırım harcamaları(I), kamu harcamaları(G) ve dış ticaret olmak(X-M) üzere dörde ayrılır.

GSYİH şöyle formüle edilir: $GSYİH = C + I + G + (X - M)$. Burada X İhracatı ve M' de İthalatı ifade eder. Günümüzde ülkeler üretmiş oldukları mal ve hizmetleri diğer ülkelere satarak gelir elde ederler. Buna ihracat denir. İhracat GSYİH' eklenir. Aynı mantıkla ithalata yapılan harcamalar GSYİH rakamlarından çıkartılır. İhracat ve İthalat arasındaki pozitif fark GSYİH' yi artırır (Çelik, 2008: 9). Dış ticaretin büyüme ile ilişkilendirildiği çalışmalarda, "ihracata ve ithalata dayalı büyüme hipotezleri" analiz edilmiştir. Türkiye' deki çalışmalarda her iki hipotezi de destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.

İhracat, dış ticaret çarpanı oranında üretim hacminde artışa dolayısı ile büyümede artışa neden olduğu için, büyümenin lokomotifi veya itici gücüdür. İhracat artışı iç talepte daralma olmaması koşuluyla üretim hacminde ve istihdam düzeyinde artış anlamına gelmektedir (Ağayev, 2011: 241).

İhracat ile ülkeye gelen döviz ile üretken ara malı ithalatı ve yurtçinde üretilmeyen hammaddelerin ithalatı için ülkenin döviz ihtiyacı karşılanmaktadır. İhracat, talep edilen malları üretmek için yeni bilgi ve teknolojiler kullanarak üretim faktörlerinin verimliliğini artırarak üretim artışı sağlamaktadır (Yapraklı, 2007: 99). Görünmez bir ihracat kalemi olan turizm, hizmet ihracatı ile döviz girdisi sağlar ve ulusal geliri artırır. Turizm ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye ait fikirler, büyüme ile ihracat arasındaki literatürden kaynaklanmaktadır. Ödemeler bilânçosunun cari işlemler hesabındaki uluslararası hizmetler kısmında yer alan turizm, döviz geliri sağlar ve bu yüzden ihracat etkisi yapmaktadır. Turizm gelirlerinin bir ülkede artması döviz girişini artırarak, sektörün rekabet gücünü ve verimliliği artırmaktadır. Böylece ölçek ekonomilerinin etkisiyle istihdam ve üretim artmakta dolayısıyla büyüme sağlanmaktadır (Özcan, 2015: 180).

Turizmin bir ülkede uzun dönemde ekonomik büyümeye neden olabilmesi için, döviz gelirlerinin, döviz giderlerinden fazla olması gerektiği kabul edilmektedir. Turizm hizmetlerinin gelişmesiyle uluslararası anlamda ve ulusal sektörde rekabet ile ekonomideki kaynak verimliliğinde artış olmaktadır. Turizm bölgelerine yapılan havaalanı, su, kanalizasyon, telefon, elektrik gibi altyapı yatırımları sayesinde, yerel halka da sosyo-ekonomik yararlar sağlamaktadır (Kara vd., 2012: 80-81).

İstihdam ile GSYİH arasında yakın bir ilişki vardır. Bir ülkede Reel GSYİH' deki artış, mal ve hizmetlerin üretim miktarındaki artışı da beraberinde getirmektedir. Bu durum üretim faktörü ve dolayısıyla emek ihtiyacını doğurmaktadır. İstihdam oranı, bir ülkede çalışmakta olan insan sayısının çalışabilir (15-64 Yaş arası) insan sayısına bölümüyle bulunmaktadır. İstihdamdaki değişimleri gözlemek milli gelirin yönünü anlamak için önemlidir (Eğilmez ve Kumcu, 2011: 291).

İstihdam; çalışmakta olan ve çalışma isteğiyle iş arayan kişi sayısını ifade eder. İşgücü ise çalışanların ve işsizlerin toplamıdır. Tam istihdam geçerli ücret ile çalışmayı kabul eden herkesin iş bulabildiği istihdam durumudur. Bir ekonomide geçerli ücret düzeyinde, çalışmak isteyen herkes için iş imkânının olmaması önemli sorunlardan biridir. Tam İstihdam içinde friksiyonel işsizliği de barındırır (Parasız, 2010: 207-208).

Ekonomide var olan kaynak miktarının değişmesi, GSYİH' deki değişmelerin ilk nedenidir. İşgücünün ve sermayenin artması üretim artışının dolayısıyla GSYİH' deki artışın bir kaynağını oluşturmaktadır. Değişmenin ikinci nedeni ise, üretim faktörlerinin verimliliğinin artmasıdır. Verimlilik artışlarının sebebi tecrübe kazanan insanların işleri daha iyi yapması ve uzmanlaşmasıyla açıklanır. İşsizliğin kendi başına en büyük maliyeti üretim kaybıdır. Çalışmayan kişiler üretemezler, çıktı kaybının maliyeti çok yüksektir. İşsizlik ve GSYİH arasındaki ilişkiyi gösteren Arthur Okun' un Okun Yasasına göre işsizlikteki % 1'lik bir artış GSYİH' da %2'lik bir azalışa neden olur (Dornbusch vd., 2007: 12,160).

1.2. Literatür Taraması

Özpençe (2016)'nin Türkiye' de ekonomik büyüme ile enflasyon arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında; 2003:1-2015:4 yılları arasındaki TÜFE verileri ve reel GSYİH verileri arasındaki ilişki, Vektör Otoregresif Model (VAR) ve Granger nedensellik testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre ekonomik büyüme ve enflasyon arasında, ekonomik büyümeden enflasyona doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Süleymanov ve Nadirov (2014)'un Türkiye' de ekonomik büyüme ile enflasyon arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında; Türkiye'nin 2003 ve 2013 yılları arasındaki çeyrek dönemlik GSYİH ve TÜFE verileri Granger Nedensellik testi uygulanarak analiz edilmiştir. Sonuç olarak, ekonomik büyümeden enflasyona doğru tek

yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Test sonucuna göre, ekonomik büyümedeki yüzde 1 artış, enflasyon oranında yüzde 7.78 artışa neden olmaktadır.

Saraç (2009)' ın Türkiye' de ekonomik büyüme ile enflasyon arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında; Türkiye'nin 1988:1-2007:4 dönemi arasındaki TÜFE, TEFE ve GSYİH verileri ile ekonomik büyüme ile enflasyon arasındaki ilişki ARDL Modeli Eşbütünleşme Yaklaşımı (Sınır Testi) kullanılarak analiz edilmiştir. Büyüme ile TÜFE arasında hem kısa hem uzun dönemde, büyüme ile TEFE arasında kısa dönemde bir ilişki negatif yönlü olarak tespit edilmiştir.

Berber ve Seyfettin (2004)' in Türkiye' de ekonomik büyüme ile enflasyon arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında; Türkiye' nin 1987:1-2003:2 dönemine ait TÜFE, TEFE ve GSYİH verileri, EKK yöntemi ve Granger nedensellik testi kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucuna göre; büyüme ile enflasyon arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu, enflasyondaki %10'luk artışın büyümeyi %1,9 düşürdüğü ve nedensellik ilişkisinin enflasyondan büyümeye doğru negatif olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Karaca (2003)' nın Türkiye' de ekonomik büyüme ile enflasyon arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında; Türkiye'nin 1987-2002 dönemi üçer aylık verileri zaman serisi analiziyle, analiz edilmiştir. Uygulanan regresyon ve Granger nedensellik analizi sonucunda, büyüme ile enflasyon arasında negatif ilişki olduğu ve ilişkinin enflasyondan büyümeye doğru olduğu tespit edilmiştir.

Khan ve Senhadji (2001)' nin, 140 tane gelişmekte olan ve gelişmiş ülke için, ekonomik büyüme ile enflasyon arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında; incelenen ülkelerin, 1960-1998 yılları arasındaki verileri alınarak EKK yöntemi ile analiz edilmiştir. Analiz bulgularına göre, gelişmiş ülkeler için % 11-12, gelişmekte olanlar için % 1-3 bir eşik değer kaydıyla, ekonomik büyüme ile enflasyonun negatif bir ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Sarel (1996)' in 87 ülke üzerinde ekonomik büyüme ile enflasyon arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında; 1970-1990 dönemlerine ait 87 ülkenin verileri ile büyüme ve enflasyon arasındaki ilişki Panel Veri Analizi kullanılarak incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, enflasyon eşik değeri % 8'in üzerinde olan ülkelerde ekonomik büyüme ile enflasyon arasında ilişki olduğu ve bu ilişkinin negatif olduğu tespit edilmiştir.

Arvas ve Torusdağ (2016)' ın Türkiye' de İhracat ve ithalatın ekonomik büyümeye etkisini incelediği çalışmasında; Türkiye' nin 1987-2015 dönemine ait verileri EKK yöntemiyle analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre ithalat ve büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğu, ihracat ile büyüme arasında ilişki olmadığı, tespit edilmiştir.

Korkmaz ve Aydın (2015)' in Türkiye'de Ekonomik büyüme ile dış ticaret arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında; Türkiye' nin 2002_{Q1} ile 2014_{Q2} dönemine ait GSYİH, ihracat ve ithalat verileri Granger nedensellik testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucuna göre, ekonomik büyüme ile ithalat arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu ve ekonomik büyüme ile ihracat arasında ise bir nedensellik olmadığı tespit edilmiştir.

Saraç (2013)' ın Türkiye'de ithalat ve ihracatın ekonomik büyümeye etkisini incelediği araştırmasında; Türkiye'nin 1989_{Q2}-2011_{Q4} dönemlerine ait verileri, doğrusal olmayan ekonometrik yöntem ile analiz edilmiş ve ithalat ve ihracatın daralma ve genişleme dönemlerinde ekonomik büyümeyi pozitif olarak etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Takım (2010)' ın Türkiye'de ihracat ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında; Türkiye'nin 1975-2008 yıllarına ait GSYİH ve ihracat verileri Granger nedensellik testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, ekonomik büyüme ile ihracat arasında bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Ullah vd. (2009)' nin Pakistan'da ekonomik büyüme ile ihracat arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında; Pakistan ekonomisindeki büyüme ve ihracat verilerine Granger nedensellik ve Johansen eştümleşme analizleri uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre, ekonomik büyüme ile ihracat arasında eştümleşme ve nedensellik ilişkisi olduğu, nedensellik ilişkisinin çift taraflı olduğu tespit edilmiştir.

Yapraklı (2007)' nın Türkiye' de ekonomik büyüme ile ihracat arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında; Türkiye' nin 1970-2005 yıllarına ait büyüme ve ihracat verileri ve hata düzeltme-geliştirilmiş Granger nedensellik testi ve eş-bütünleşme testleri ile analiz edilmiştir. Analiz bulguları Türkiye' de tarım ve madencilik ihracatı ile büyüme arasında çift yönlü bir ilişki olduğu, sanayi ihracatı ve toplam ihracat ile

büyüme arasında ise ekonomik büyüme doğru tek yönlü pozitif bir nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Ahmed vd. (2007)' nin Afrika'daki 5 ülke için ekonomik büyüme ile ihracat ve direkt yabancı sermaye yatırımları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında; Sahra altı beş Afrika ülkesi için büyüme, ihracat ve direkt yabancı sermaye yatırımlarına ait veriler Johansen-Pedroni eşbütünleşme yöntemi ve Granger nedensellik yöntemi ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre; 5 ülke için, GSYİH ile İhracat artışı arasında uzun dönem bir ilişki tespit edilmiştir. Kısa dönemde Güney Afrika için tek yönlü(büyümeden ihracata), diğer ülkeler için ise çift yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Demirhan (2005)' in Türkiye' deki ihracat ile ekonomik büyüme arasındaki nedenselliği incelediği çalışmasında; Türkiye'nin 1990Q1-2004Q1 dönemlerine ait büyüme ve ihracat verileri, koentegrasyon ve vektör hata düzeltme modeli ile analiz edilmiştir. Uzun dönemde, koentegrasyon denkleminde göre ihracatın büyüme artırdığı tespit edilmiştir. Ayrıca ihracat ve büyüme arasında tek yönlü bir ilişkinin bulunduğu ve bu tek yönlü ilişkinin ihracattan büyüme doğru olduğu tespit edilmiştir.

Özcan (2015)' in Türkiye'deki ekonomik büyüme ve turizm gelirleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında; Türkiye'nin 1963-2010 yılları arasındaki verileri, asimetrik ve simetrik nedensellik yöntemi ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre; turizm gelirleri ile ekonomik büyüme arasında bir nedensellik ilişkisi olduğu ve ilişkinin yönünün turizm gelirlerinden ekonomik büyüme doğru olduğu tespit edilmiştir.

Bozkurt ve Topçuoğlu (2013)' nun Türkiye'deki büyüme ve turizm arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında Türkiye' nin 1970–2011 yıllarına ait veriler Engle-Granger Eşbütünleşme Testi ve Hata Düzeltme Modeli ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre ekonomik büyüme ile turizm gelirleri(ihracat gelirleri içindeki payı) arasında kısa ve uzun dönemde çift yönlü nedensel bir ilişki tespit edilmiştir.

Lashkarizadeh vd. (2012)' nin İran'daki büyüme ve turizm gelirleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında; İran' ın 1980 ve 2009 yılları arasındaki verileri, Var, Granger Nedensellik Testi kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, uzun dönemde büyüme ile turizm gelirleri arasında çift taraflı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Samimi vd. (2011)' nin gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik büyüme ve turizm arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında; gelişmekte olan ülkelerin 1995-2009 yılları arasındaki ekonomik büyümesi ve turizm gelirleri arasındaki ilişki VAR, Granger Nedensellik Testi kullanılarak incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre; Uzun dönemde ekonomik büyüme ile turizm gelirleri arasında çift yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Aslan (2008)' in Türkiye'deki ekonomik büyüme ve turizm arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında; Türkiye'nin 1992Q1-2007Q2 dönemlerine ait veriler Johansen Eşbütünleşme ve Granger nedensellik testleri ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre; Türkiye'nin 1992Q1-2007Q2 dönemleri için, turizmin ekonomik büyümesini desteklediği tespit edilmiştir.

Altuntepe ve Güner (2013)' in Türkiye' deki istihdam ve büyüme arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında; Türkiye'nin 1988-2011 dönemlerine ait veriler EKK yöntemi ile analiz edilmiştir. Çalışmada istihdam ile büyüme ve büyüme ile istihdam olmak üzere iki ayrı model oluşturulup analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre; İstihdamın toplamda büyüme etkilediği, sektör bazında ise sadece hizmet sektörünün büyüme etkilediği tespit edilmiştir.

Muratoğlu (2011)' nun Türkiye' deki istihdam ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında; Türkiye' nin 2000Q1–2011Q4 dönemlerine ait GSYİH ve istihdam verileri Engle Granger eş bütünleşme yöntemi ve Granger nedensellik testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda Büyüme ile istihdam arasında hem uzun dönemde hem de kısa dönemde bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Akçoraoglu (2010)' nun Türkiye' deki istihdam ve büyüme arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında; Türkiye'nin 1995Q1-2007Q4 dönemlerine ait veriler Koentegrasyon testi, EKK yöntemi ve Granger nedensellik testi gibi modern zaman serisi teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre; EKK yöntemiyle büyümenin istihdam esnekliği yaklaşık 0.20 bulunmuş, koentegrasyon testi ile Türkiye'nin

1995_{Q1}-2007_{Q4} dönemlerinde, istihdam ile büyüme arasında bir uzun-dönem ilişkisi tespit edilmiş ve Granger nedensellik testi ile istihdam ile büyüme arasında çift taraflı bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Alhdiy vd. (2015)' nin Mısır'daki büyüme ve istihdam arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında; Mısır' ın 2006_{Q1}-2013_{Q2} dönemleri arasındaki büyüme ve istihdam verileri Dickey-Fuller (ADF) Birim Kök Testi ve Standart Granger Nedensellik testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre; büyüme ile istihdam arasında kısa vadede bir ilişki olmadığı fakat uzun vadede bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Al-Ghannam (2003)' ın Suudi özel firmalarında istihdam ve büyüme arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında; Suudi özel firmalarının 1973-2002 yılları arasındaki verileri Granger Nedensellik testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre; ekonomik büyüme ile istihdam arasında bir nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

2. Veri Seti ve Yöntem

Çalışmanın bu bölümünde veri toplama ve analiz yöntemi açıklanmıştır. Çoklu Doğrusal Regresyon Modeli tanımlanarak, modelin varsayımları sıralanmıştır. Analiz için Stata istatistik/ekonometri programından yararlanılmıştır. Çalışmada kullanılan veriler 2005_{Q3}-20017_{Q2} dönemleri arasındaki 3 aylık veriler olup Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK)' ndan elde edilip düzenlenmiştir. Büyüme için dönemlik GSYİH Zincirlenmiş hacim değeri (2009 baz yılı), Turizm gelirleri için Amerikan doları bazında dönemlik veriler, Enflasyon oranı için TÜFE (2003 baz yılı) aylık verileri, İhracat Birim Değer Endeksleri (2010 yılı baz yılı) için aylık veriler ve İstihdam oranları için aylık veriler kullanılmıştır. İhracat birim değer endeksi, Tüfe ve İstihdam Oranları aylık veriler olduğu için bu veriler üç aylığa çevrilmiştir. Verilerin dönüştürülmesi için geometrik ortalama formülü kullanılmıştır. Bütün veriler TÜİK' in elektronik veri dağıtım sisteminden alınmıştır ve hepsinin logaritması alınmıştır.

2.1. Regresyon Analizinin Tarihi

Regresyon kavramı ilk olarak Francis Galton ismindeki bir İngiliz istatistikçisi tarafından 19. yüzyılda, bir biyolojik inceleme yapılırken ortaya atılmıştır. Francis Galton bu araştırmaları sırasında regresyonu kavram ve yöntem olarak geliştirmiştir. Karl Pearson, R.A. Fisher ve Udny Yule bu yöntemi daha genel istatistiksel alanlara uyarlayarak geliştirmişlerdir. Adrien Marie Legendre tarafından 1805'te bulunan En Küçük Kareler Yöntemi regresyon yönteminin ilk şeklidir. Daha sonra 1809'da C.F. Gauss aynı yöntemi açıklamıştır. Bu iki bilim adamı, Güneşin etrafındaki uyduların yörüngelerini tespit etmek için astronomi gözlemleri yaparken EKK yöntemini ortaya çıkartmışlardır (<https://www.fmartuklu.org/> (Erişim Tarihi:22.11.2017)).

2.2. Regresyon Analizi Nedir?

Regresyon Analizi; bağımlı (dependent) ve bağımsız (independent) değişkenler arasındaki sayısal ilişkiyi incelemek amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Bağımlı değişken (açıklanan değişken, yanıt değişkeni, sonuç değişkeni olarak ta adlandırılır) bağımsız değişkenden etkilendiği kabul edilen değişkendir. Bağımsız değişken(açıklayıcı değişken, etken değişken olarak ta adlandırılır) ise bağımlı değişkeni etkilediği düşünülen değişkendir. Regresyon modelinde bağımsız değişken y, bağımlı değişken x ile gösterilir (Gangam ve Altunkaynak, 2015: 11).

Regresyon Analizinde; bir tane bağımlı ve bir tane de bağımsız değişken var ise Basit Regresyon Analizi, bir tane bağımlı değişken, birden fazla bağımsız değişken var ise Çoklu Regresyon Analizi, birden fazla bağımlı değişken var ise Çok Değişkenli Regresyon analizi yöntemleri uygulanır. Değişkenler arasındaki ilişki doğrusal ise Doğrusal Regresyon Analizi, değilse Eğrisel Regresyon Analizi olarak adlandırılır (Büyüköztürk, 2011: 91).

Basit bir Regresyon Modeli;

$y = \beta_0 + \beta_1 X + \varepsilon$ şeklinde kurulur. Denklemden;

Y; Bağımlı (açıklanan) değişkendir. X; Bağımsız (açıklayıcı) değişkendir.

β_0 ; Sabit değerdir. X=0 olduğunda Y'nin aldığı değerdir.

β_1 ; Regresyon katsayısıdır. Bağımsız değişkendeki 1 birim değişime karşılık bağımlı değişkende meydana gelecek değişmeyi ifade eder.

ε ; Rassal hata terimidir. Bağımlı değişkenin belli bir hata içerdiği varsayılır. Bağımsız değişkende hata yoktur (<http://www.ekonomianaliz.com/>, Erişim Tarihi:22.11.2017).

Rassal hata ε normal dağılım gösterir, ortalama değeri sıfırdır ve sabit bir yayılıma sahiptir. Rassal hata modele dâhil edilir çünkü ekonomide iki değişken arasında fonksiyonel lineer ilişki genelde olasılıksaldır, zira veri setleri belli sayıdaki örneğin gözlemine dayanır ve ölçüm hatalarından etkilenir (Anghelance ve Anghel, 2014: 55).

Bağımsız değişkenlerin sayısı birden fazla ise model çoklu doğrusal regresyon modeli olarak kurulur. Basit regresyon modeline yeni bir terim, X_{i2} eklenirse, model çoklu doğrusal regresyon modeline çevrilmiş olur.

$$y_i = \beta_0 + \beta_1 X_{i1} + \beta_2 X_{i2} + \varepsilon_i$$

Burada üç tane parametre, yani β_0 , β_1 ve β_2 ile çoklu değişkenli doğrusaldır (<https://www.fmartuklu.org/>, Erişim Tarihi:22.11.2017).

Bağımsız değişkenlerin sayısı bilinmiyor ise çoklu doğrusal regresyon modeli:

$$y_i = \beta_0 + \beta_1 X_{i1} + \beta_2 X_{i2} + \dots + \beta_p X_{ip} + \varepsilon_i$$

Olarak formüle edilmektedir. Denklemden yer alan y_i , bağımlı değişkeni; β_0 , sabit değeri; $X_{i1..pi}$, bağımsız değişkenleri; ε_i ise hata terimini ve $\beta_{1..p}$ regresyon katsayılarını ifade etmektedir (Yılmaz ve Doğan, 2017: 387).

Doğrusal regresyon yöntemi uygulanabilmesi için temelde kabul edilen varsayımlar şunlardır;

- Kullanılan örneklemin rastgele örneklem olduğu veya ana kütleli büyük oranda temsil ettiği bilinmektedir.
- Bağımlı değişkenin rassal hata barındırdığı ve ortalama hatanın sıfır olduğu varsayılır. Regresyon analizi sistematik hatayı kapsamamaktadır.
- Sabit varyanslılık veya homosedastisite varsayımına göre, hatalar zaman içinde ve kendi aralarında birbirine bağımlı değildir.
- Otokorelasyon varsayımına göre, hata varyansı sabittir ve veriler arasında hiç değişmediği varsayılır.
- Hatalar normal dağılım gösterir.
- Çoklu doğrudalık (multicolliearity) olmaması varsayımına göre; bağımsız değişkenler arasında ilişki olmaması gereklidir (<https://www.fmartuklu.org/>, Erişim Tarihi:22.11.2017).

3. Regresyon Modelinin Uygulanması ve Elde Edilen Bulgular

Çoklu doğrusal regresyon denklemi;

Büyüme = $\beta_0 + \beta_1 \text{Enflasyon} + \beta_2 \text{İhracat} + \beta_3 \text{Turizm} + \beta_4 \text{İstihdam} + \varepsilon_i$ olarak kurulmuştur. Verilerin doğal logaritmaları alındığından denklem;

$\text{LGSYİH} = \beta_0 + \beta_1 \text{LENF} + \beta_2 \text{LİHR} + \beta_3 \text{LTRZ} + \beta_4 \text{LİST} + \varepsilon_i$ şeklinde gösterilmiştir.

Hipotezler;

H_0 : Büyüme ile Enflasyon, İhracat, Turizm ve İstihdam arasında bir ilişki yoktur,

H_1 : Büyüme ile Enflasyon, İhracat, Turizm ve İstihdam arasında bir ilişki vardır şeklinde kurulmuştur.

Modeli uygulayabilmek için temel varsayımlar için yapılan testler ve sonuçları aşağıdadır;

Çoklu Doğrudalık (Multicolliearity) Testi;

Bağımsız değişkenlerin birbirleri ile bağlantılı olmadığını ölçmek için Variance inflation factors for the independent variables (WIF) testi uygulanmıştır.

Tablo 1. WIF Testi Sonuçları

Variable	VIF	1/VIF
İstihdam	7.72	0.129541
Tüfe	5.80	0.172562
Turizm	2.40	0.416376
İhracat	1.30	0.766375
Mean VIF	4.31	

Test sonucuna göre değişkenlerin VIF değerleri 10'dan küçük ve ortalama VIF değeri 5'ten küçüktür. Modelde çoklu doğrusal bağlantı sorunu yoktur.

Sabit Varyanslılık Testi;

Modelin homoskedastisite varsayımı koşulunu sağlayıp sağlamadığını anlamak için Breusch-Pagan/Cook-Weisberg testi uygulanmıştır. Hipotezler;

H₀: Hata Terimleri arasında değişen varyans yoktur.

H₁: Hata Terimleri arasında değişen varyans vardır.

Tablo 2. Breusch-Pagan / Cook-Weisberg Testi Sonuçları

HO: Constant Variance	
Variables: Fitted Values of GSYİH	
Chi 2 (1)	= 0.88
Prob > chi2	= 0.3469

Modelin olasılık değerine baktığımızda 0,05' ten büyük olduğu görülmektedir. H₀ Hipotezi kabul edilir. Modelde değişen varyans sorunu yoktur.

Otokorelasyon Testi;

Bu testte hata terimleri arasında otokorelasyon olup olmadığı incelemek için Breusch-Godfrey LM testi uygulanmıştır. Hipotezler;

H₀: Hata terimleri arasında otokorelasyon yoktur

H₁:Hata Terimleri arasında otokorelasyon vardır

Tablo 3. Breusch-Godfrey LM Test Sonuçları

Lags(p)	Chi 2	df	Prob > Chi 2
1	2.589	1	0.1076

Yapılan testin sonuçları incelendiğinde olasılık değerinin 0,05'ten büyük olduğu görülmektedir. Bu durum modelde otokorelasyonun bulunmadığını göstermektedir. H₀ hipotezi kabul edilir.

Normallik Testi;

Hata terimleri normal dağılmaktadır varsayımının araştırılmasında Shapiro-Wilk W testi uygulanmıştır. Hipotezler;

H₀:Hata terimleri normal dağılmaktadır.

H₁:Hata terimleri normal dağılmamaktadır.

Tablo 4. Shapiro-Wilk W Testi Sonuçları

Variable	Obs	W	V	z	Prob > z
Hata Terimi	50	0.98352	0.775	-0.544	0.70677

Testin sonucuna göre olasılık değeri 0,05'ten büyük olduğu için H₀ hipotezi kabul edilir. Modelde hata terimleri normal dağılım özelliği göstermektedir.

Görüldüğü gibi modelin uygulanabilmesi için temel varsayımlar test edilmiş ve modelin uygulanabilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Regresyon analizi sonuçları aşağıdadır.

Tablo 5. Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Source	SS	df	MS	Number of obs = 48	
Model	.298672599	4	.07466815	F (4, 43)	= 106,72
Residual	.030086462	43	.00069968	Prob > F	= 0.0000
Total	.328759062	47	.00699487	R-squared	= 0.9085
				Adj R-squared	= 0.900
				Root MSE	= .02645
GSYİH	Coef.	Std.Err.	t	P> t	95% Conf. İntervall
Turizm	.0707782	.029656	2.39	0.021	.0109713 .1305852
TÜFE	.3525353	.078092	4.51	0.000	.1950478 .5100228
İhracat	-.1172008	.1087202	-1.08	0.287	-.3364559 .1020543
İstihdam	1.28508	.3971019	3.24	0.002	.4842478 2.085912
Cons	5.336059	.4720218	11.30	0.000	4.384136 6.28781

Analiz sonuçlarına göre; Belirleme katsayısı R²= 0,90852'tir. Yani model, ekonomik büyümedeki değişkenliği 0,90852 oranında açıklama gücüne sahiptir. Modelde (p=0.000<0.05) p değeri a değerinden küçük olduğu için %95 güven düzeyinde modelin anlamlı olduğu söylenebilir. Açıklayıcı değişkenlere bakıldığında, İhracat dışında diğer açıklayıcı değişkenler ile ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. İhracatın Olasılık değeri 0.05 ten büyük çıktığı için(p=0.287>0.05), H₀ hipotezi kabul edilir. İhracat ile büyüme arasında %95 güven aralığında, 0.05 anlamlılık düzeyinde, anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir. Enflasyon, turizm ve istihdam değişkenlerinin olasılık değeri ise 0.05 ten küçük çıktığından (Turizm p=0.021<0.05, TÜFE p=0.000<0.05,İstihdam p=0.002<0.05) H₀ hipotezleri reddedilerek H₁ Hipotezleri kabul edilir. Yani %95 güven aralığında, 0.05 anlamlılık düzeyinde, enflasyon, turizm ve istihdam ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Ekonomik büyüme ile Enflasyon arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamak amacıyla ayrıca Evievs istatistik/ekonometri programı kullanılarak, Granger nedensellik analizi uygulanmıştır. Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere olasılık değerleri 0.05 in altında çıkmıştır. Ekonomik büyüme ve enflasyon arasında çift yönlü nedensellik tespit edilmiştir.

Tablo 6. WAR Granger Causality/Block Exogeneity Wald Test Sonuçları

Date: 11/30/17 Time: 19:35							
Sample: 2005Q3 2017Q2							
Included observations: 43							
Dependent variable: GSYİH				Dependent variable: TUFÉ			
Excluded	Chi-sq	df	Prob.	Excluded	Chi-sq	df	Prob.
TUFÉ	13.77791	5	0.0171	GSYİH	40.31511	5	0.0000
All	13.77791	5	0.0171	All	40.31511	5	0.0000

4. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada Türkiye’de 2005Q3-2017Q2 dönemleri arasında, ekonomik büyüme ile enflasyon, turizm, ihracat ve istihdam arasındaki ilişki Çoklu Doğrusal Regresyon Modeli ile analiz edilmiştir. Açıklanan değişken olarak GSYİH, açıklayıcı değişkenler olarak turizm gelirleri, TÜFE endeksi, İstihdam oranları ve ihracat birim değer endeksi alınmıştır. Veriler TÜİK elektronik veri dağıtım sisteminden alınmış ve aylık veriler geometrik ortalamaları alınarak çeyrek dönemlik yıllık verilere çevrilerek logaritmaları alınmıştır. Düzenlenen verilere, Çoklu Doğrudaşlık (multicollinearity) varsayımı için Variance inflation factors for the independent variables (Wif) testi, Sabit Varyanslılık varsayımı için Breusch-Pagan/Cook-Weisberg testi, Otokorelasyon varsayımı için Breusch-Godfrey LM testi ve Normallik varsayımı için Shapiro-Wilk W testi uygulanarak modelde çoklu doğrusal regresyonun uygulanabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Uygulama sonuçlarına göre; Enflasyon, turizm ve istihdam ile ekonomik büyüme arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu, İhracat ile ekonomik büyüme arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Bu bulgular literatürde de değinildiği gibi; enflasyon için Özpençe (2016), Süleymanov ve Nadirov (2014), Saraç (2009), Berber ve Seyfettin (2004), Karaca (2004)’ in bulgularını aralarında bir ilişki olduğu noktasında desteklemektedir. İhracat için, Arvas ve Torusdağ (2016), Korkmaz ve Aydın (2015) ve Takım (2010)’ in bulgularını desteklemekte, Saraç (2013), Yapraklı (2007) ve Demirhan (2005)’ in bulgularını desteklememektedir. Turizm için, Özcan (2015), Bozkurt ve Topçuoğlu (2013), ve Aslan (2008)’ in bulgularını desteklemektedir. İstihdam için, Muratoğlu (2011)’ nun bulgularını desteklememekte, Altuntepe ve Güner (2013), Akçoraoğlu (2010)’ nun bulgularını desteklemektedir.

Ekonomik büyüme ile enflasyon arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların çoğu arada negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşsa da, bazı yazarlar bu çalışmalardaki verilerin ve kullanılan yöntemlerin sonucu etkilediğini söylemektedir. Zaman serileri analizi enflasyon ile büyüme arasındaki ilişkiyi araştırmak için önerilir. Fakat zaman serilerinin kullanıldığı analizler de net bir sonuç ortaya koyamamıştır (Karaca, 2003: 254). Negatif yönde ilişki bulan çalışmalar, enflasyonun belirli bir eşik seviyeyi yani iki haneli rakamlara ulaştığı durumlarda ekonomik büyüme üzerinde negatif etkiler doğurduğu noktasında birleşmektedirler (Karaçor vd., 2011: 42-43). Regresyon analizi sonuçlarına göre, Türkiye’ de enflasyon ile ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Son yıllarda enflasyonun büyüme üzerinde etkisinin negatif olduğuna dair görüşlerin artmasına rağmen çalışmamızda bu etki pozitif olarak çıkmıştır. TÜİK’ in yeni GSYİH hesaplama yöntemi olan, 2009 baz yılı zincirlenmiş hacim endeksi yönteminin ve yıllarca çift haneli enflasyon oranlarına alışmış olan Türkiye’ de enflasyon oranlarının tek hanelerde seyir etmesiyle birlikte, özel sektöre ve hane halkına sağlanan teşvik ve kredi imkânıyla iç talebin artırılmasının büyüme rakamları üzerinde olumlu bir etkiye neden olduğu düşünülmektedir. Büyüme ile enflasyon ilişkisini ortaya koymak için aynı zamanda Evievs istatistik/ekonometri programı kullanılarak Granger nedensellik analizi uygulanmış ve büyümeden enflasyona ve enflasyondan büyüme doğru çift yönlü nedensellik olduğu görülmüştür (Tablo 6).

Türkiye’ de ihracata dayalı büyüme modelinin geçerli olmadığı, ihracattaki artışın GSYİH’ da artışa neden olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Türkiye döviz sıkıntısı çeken bir ülke olduğu halde, yeteri kadar AR-GE faaliyeti yapmadığından üretim için hammadde ve ara malını ithal eden ihracat sektörleri, ekonomik büyümeye direkt katkı sağlayamamaktadır (Korkmaz, 2015: 68). İhraç edilecek malların üretiminde iç

piyasalara olan bağımlılığın azalmasının iç rekabetin ve ekonomik dinamizmin sağlanamamasının, üretim faktörlerinin verimliliğini azalttığı ve büyümeye olumlu katkı sağlayamadığı düşünülmektedir. Ayrıca ihracat ile ülkeye giren dövizin hammadde ve ara malı ithalatı için kullanılması sebebiyle dış ticaret açığı üzerine de olumsuz etkisi olduğu düşünülmektedir. Bu olumsuzlukların ortadan kaldırılması ve ihracatın ekonomik büyümeyi destekleyen bir yapıya kavuşturulması için yurtiçinde AR-GE faaliyetlerinin artırılması ve ihracat için gerekli olan hammadde ve ara malı üretimini teşvik edecek politikaların uygulanması gerektiği düşünülmektedir.

Türkiye de turizmin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği görülmektedir. Bu sonuçlar Türkiye' nin turizm sektörünü baz alarak büyüebileceğini göstermektedir. Fakat Turizm katsayısına baktığımızda turizmdeki 1 birimlik artışın Büyümeyi 0,07 birim artırdığı görülmektedir. Bu oranın artırılması ve ekonomik büyümenin desteklenmesi amacı ile turizm sektöründe alternatif turizm tiplerinin canlandırılması, turizm bölgelerine teşviklerin artırılması vb. politikaların geliştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde işsizlik konusu en çok tartışılan konulardan biridir. Türkiye' de istihdamın büyüme üzerindeki etkisine bakıldığında İstihdam oranındaki 1 birimlik artışın ekonomik büyümeyi 1,285 birim artırdığı görülmektedir. Bu yüzden İstihdam oranlarının artmasına yönelik politikaların geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde, sermaye yoğun üretim emek yoğun üretimin yerini almaya başladığı için işsizlik oranları da artmıştır. Günümüzde niteliksiz işgücüne olan talep azalmıştır. Tarımdan sanayiye geçişle artan kırsal işsizlik oranlarını azaltmak için üretim teknolojilerine uygun nitelikli işgücünün yetiştirilmesine yönelik politikaların geliştirilebileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Ağayev, S. (2011). İhracat ve Ekonomik Büyüme İlişkisi:12 Geçiş Ekonomisi Örneğinde Panel Eşitlik ve Panel Nedensellik Analizleri, *Ege Akademik Bakış*, 11(2), 241 – 254.
- Ahmed, A., Cheng, E., Messinis, G. (2007). Causal Links between Export, FDI and Output: Evidence from Sub-Saharan African Countries, *Center for Strategic Economic Studies*, Working Paper No. 35.
- Akçoraoğlu, A. (2010). Employment, Economic Growth and Labor Market Performance: The Case of Turkey, *Ekonomik Yaklaşım*, 21(77), 101-114.
- Al-Ghannam, H.A. (2003). The Relation Between Economic Growth and Employment in Saudi Private Firm, King Saud University, *Economic Studies*, Volume (5, 9). No.9.
- Alhdiy, F. M., Johari, F., Daud, S. N. and Rahman, A. A. (2015). Short and Long Term Relationship between Economic Growth and Unemployment in Egypt: An Empirical Analysis, *Mediterranean Journal of Social Sciences MCSER Publishing*, 6(4), 454.
- Altuntepe, N. and Güner, T. (2013). Türkiye'de İstihdam-Büyüme İlişkisinin Analizi (1988-2011), *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 5(1), 73-84.
- Alper, A. (2008). Türkiye'de Ekonomik Büyüme ve Turizm İlişkisi Üzerine Ekonometrik Analiz, *MPRA Paper* No. 10611, posted 19, https://mpra.ub.uni-muenchen.de/10611/1/MPRA_paper_10611.pdf, (E.T:03.11.2018).
- Anghelance, C. and Anghel, M. G. (2014). Using The Regression Model For The Portfolios Analysis And Management, *Theoretical and Applied Economics*, 21(4), 53-66.
- Arvas, M. A. and Torusdağ, M. (2016). İthalat ve İhracatın Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği", *Iujeas*, 1 (2), <http://iibfdergi.igdir.edu.tr/>, (ET:18.01.2018).
- Berber, M. and Artan, S. (2004). Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği, *Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metinleri*, 2004/21,(<http://www.tek.org.tr/>, ET: 18.01.2018).
- Bozkurt, E. and Topçuoğlu, Ö. (2013). Türkiye'de Ekonomik Büyüme ve Turizm İlişkisi, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, (7), 91-105.

- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Ankara, Pegem Akademi, 91.
- Çelik, K. (2008). *Makro İktisada Giriş*, Trabzon, Murathan Yayınevi, Birinci baskı, 9.
- Demirhan, E. (2005). Büyüme ve İhracat Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 60 (4), 75-88.
- Dornbusch, R., Fischer, S., Startz, R. (2007). *Makro Ekonomi*, Çeviren: Dr. Salih Ak, Ankara, Gazi Kitabevi, Dokuzuncu Baskı, 41-42, 12, 160.
- Düzgün, R. (2015). *Genel Ekonomi*, Ankara, Seçkin, Birinci Baskı, 204-239.
- Eğilmez, M. and Kumcu, E. (2011). *Ekonomi Politikası, Teori ve Türkiye Uygulaması*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 16. Basım, 112-291.
- Gamgam, H. and Altunkaynak, B. (2015). *Regresyon Analizi*, Ankara, Seçkin, 11.
- Kara, O., Çömlekçi, İ., Kaya, V. (2012). Turizm Gelirlerinin Çeşitli Makroekonomik Göstergelerle İlişkisi: Türkiye Örneği (1992-2011), *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (1), 75-100.
- Karaca, O. (2003). Türkiye’ de Enflasyon-Büyüme İlişkisi: Zaman Serisi Analizi, *Doğu Üniversitesi Dergisi*, 4 (2), 247-255.
- Karaçor, Z., Özer, H., Saraç, T.B. (2011). Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama (1988-2007), *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4 (2), 29-44.
- Khan, M.S. and Senhadji, A.S. (2001). Threshold Effects in the Relationship Between Inflation and Growth, *IMF Staff Papers*, 48 (1), 1-21.
- Korkmaz, S. and Aydın, A. (2015). Türkiye’de Dış Ticaret - Ekonomik Büyüme İlişkisi: Nedensellik Analizi”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10 (3), 47- 76.
- Lashkarizadeh, M., Keshmir, Z., Gashti, H. P. and Shahrivar, R. B. (2012). Evaluation of the Relationship between Tourism Industry and Economic Growth in Iran, *Asian Journal of Business and Management Sciences*, 1(9), 88-97.
- Muratoğlu, Y. (2011). Büyüme ve İstihdam Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği, *International Conference On Eurasian Economies*, 167. https://www.researchgate.net/publication/307445583_Buyume_ve_Istihdam_Arasindaki_Iliski_Turkiye_Ornegi [Erişim Tarihi: 22.11.2017].
- Özcan, C. C. (2015). Turizm Gelirleri-Ekonomik Büyüme İlişkisinin Simetrik ve Asimetrik Nedensellik Yaklaşımı İle Analizi: Türkiye Örneği, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (46), 177-199.
- Özpençe, A. I. (2016). Analysis of The Relationship Between Inflation and Economic Growth in Turkey, *Journal of Economics, Finance and Accounting*, 3 (3), 180-191.
- Parasız, İ. (2010). *İktisadın ABC’ si*, İstanbul, Ezgi Kitabevi, 11. Baskı, 207-208.
- Regresyon Analizi Nedir - Regresyon Analizi Hakkında Bilgi, (<https://www.frmartuklu.org/konu/regresyon-analizi-nedir-regresyon-analizi-hakk%C4%B1nda-bilgi.227479/>, Erişim Tarihi:22.11.2017.).
- Samımı, A. J., Sadeghi, S., Sadeghi, S. (2011). Tourism and Economic Growth in Developing Countries: P-VAR Approach, *Middle-East Journal of Scientific Research*, 10(1), 28-32.
- Saraç, T. B. (2009). Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama (1988-2007), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Doktora Tezi, Konya.
- Saraç, T. B. (2013). İhracat ve İthalatın Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği, *Ege Akademik Bakış*, 13 (2), 181-194.
- Sarel, M. (1994). Nonlinear Effects of Inflation on Economic Growth, *IMF Staff Papers*, 43 (1).

- Süleymanov, E. and Nadirov, O. (2014). Türkiye Örneğinde Enflasyonla Ekonomik Büyüme Arasında İlişki, *Journal of Qafqaz University Economics and Administration*, 2 (2), 119-125.
- Takım, A. (2010). Türkiye’de GSYİH ile İhracat Arasındaki İlişki: Granger Nedensellik Testi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (2), 1-16.
- Ullah, S., Zaman, B., Farooq, M. and Javid, A. (2009). Cointegration and Causality between Exports and Economic Growth in Pakistan, *European Journal of Social Sciences*, 10(2), 264-272.
- Yapraklı, S. (2007). İhracat İle Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 34 (Haziran), 97-112.
- Yılmaz, C. and Doğan, V. (2017). Yönetim Bilimleri ve Pazarlama Alanında Bağımsız Değişkenlerin Karşılaştırılması ve Bastırıcı Etki Tespiti, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13 (2), 385-406.
- http://www.ekonomianaliz.com/basit_regresyon_analizi/, (ET:22.11.2017).